

קטנה שהיא רק בת י' ימים — לזיבה, מניין שיכולה להיות זבה עשרה ימים אחרי הוולדה [ז' ימי נידות ועוד ג' ימי זיבה]? תלמוד לומר: "ואשה" [ו' יתירה], ללמד שגם קטנה נעשית זבה.

ומסיימת הגמרא את קושייתה: למה לי לדרשה הזאת — ליגמר מנדה, שכשם שנוהגים ימי נידות בקטנה כן נוהגים בה ימי זיבות?!

מתרצת הגמרא: צריכא ללימוד מיוחד שדין זבה נוהג בקטנה. משום דאי כתב רחמנא בנדה בלבד, הוה אמינא — נדה שהיא חמורה, משום דכי חזאי חד יומא בעיא למיתב ז' ימי נידות, לכן היא נוהגת גם בקטנה.

אבל זבה, דאי חזאי חד יומא אינה צריכה לשבת ז' ימים. אלא בשומרת יום כנגד יום פגי לה, אימא לא נהגה בקטנה (29).

ואילו בת יום אחד שמטמאת בנדה — קרא!

מקשה הגמרא על תירוצו של רבא: ומאחר דהלכתא היא שנטמאת בביאה מגיל שלש שנים. אם כן, קרא [וי"ו יתירה ב"ואשה"] — למה לי?! והרי אין בריבוי זה משמעות לבת שלש שנים דוקא (27).

מתרצת הגמרא: היתור נכתב כדי לדרוש את הפסוק, ודרשוהו: למעוטי איש מאודם! שאם איש רואה שכבת זרע אדומה, אינו נטמא בכך! [ודרשת הפסוק היא — אשה מטמאה באודם, שזהו דרכה, ואין איש מטמא באודם, שאין דרכו לראות כן] (28).

מקשה הגמרא: והא דתניא: נאמר לגבי זבה [שם כה] "אשה כי יזוב דמה ימים רבים", ודנה הברייתא אין לי אלא אשה גדולה שנעשית זבה אם ראתה דם במשך שלשה ימים רצופים לאחר שבעת ימי נדתה —

מ"אשה", וכיון שהתרכתה טומאת ביאה אפילו בתכונת קטנה, נכללה בכך גם בת יום אחד, ושוב יכלול הריבוי מבת יום אחד. וראה הערה 23.

28. רש"י [ד"ה למעוטי] תמה, שמיעוט זה ראוי להכתב בפרשת נדה, ולא בדין טומאת ביאה. וביאר שאמנם גם בנדה נכתב מיעוט לאיש שראה אודם. אלא שלמדו ממנו שאפילו דם היוצא מפי האמה אינו מטמא, כי לא נאמרה בו טומאת נדה [כמבואר להלן הערה 31], אך כאן הוצרך ללמד ששכבת זרע אדומה אינה מטמאה, והוא מענין טומאת ביאה שהיא מפני שכבת זרע, ואיש אינו מטמא אלא בלובן כדרכו ולא באודם. וראה תוס' רי"ד.

29. בפשטות כוונת הגמרא היא, שיש קולא

ומוכח שחוץ מחסרון המציאות של ביאה, נקבע גם שיעור של ג' שנים, ללמד שאין בה אפילו בביאה שלא כדרכה שאינה תלויה בחזרת בתולים, וכן לאידך ביאה אף שאין לה שיעורי תורה, פחותה מבת ג' אין בה ביאה משום שבתוליה חוזרין, אך ביאה שלא כדרכה תחשב בה ביאה, כי היא תלויה רק בשיעור.

27. החזו"א [קיט ה] תמה, שהרי לולי הריבוי, קטנה פחותה מ"ב לא היתה נטמאת בביאה כי אינה בכלל אשה ואם כן אם אחר הריבוי לא נרבה אלא מגיל שלש, וכמו שפטור עליהן בכל העריות משום שפחותה מכך אין בה מציאות של ביאה, ואם כן צריך קרא לקטנה מעל שלש. והעלה מכך שכל הריבוי נצרך רק משום שתכונת הקטנה אינה תכונת הגדולה, כי לולי השינוי במציאות ביניהן לא היתה מתמעטת

לכן צריכא לדרשה של "ואשה" ללמד שדין זכה נוהג גם בקטנה.

ועדיין מקשה הגמרא: **ולכתוב רחמנא דין קטנה בזבה, ולא בעי למיכתב בנדה. ואנא ידענא** גם בלא דרשה מיוחדת כיון דאין זכה בלא נדה, שדין נדה נוהג בקטנה, לפי ש"א ימי הזיבה נמנים רק לאחר ז' ימי הנידות, ואם לא ינהגו בקטנה ז' ימי נדה לא יתכנו בה י"א ימי זיבה.

מתרצת הגמרא: **אין הכי נמי** שאין צורך בפסוק למדרש דין נדה בקטנה, כי היא נלמדת מזבה⁽³⁰⁾.

אלא קרא היתור של 'ואשה' האמור לגבי נדה קטנה טמאה למה לי?

— **למעוטי איש מאורם!**

תמהה הגמרא: **הא מיעטתיה חדא זמנא** מיתור 'ואשה' האמור בטומאת אשה הנבעלת לאיש?!

מבאר הגמרא: **חד היתור בטומאת ביאה — למעוטי איש משכבת זרע אדומה!**

וחד היתור בנדה קטנה — **למעוטי איש מדם!** שאם יצא ממנו דם בפי האמה אינו מטמא נדה, שאין בו טומאת נדה⁽³¹⁾.

ומוסיפה הגמרא: **וכן לענין זכרים** מצינו ריבוי שהם מיטמאים בזיבה מיום לידתם!

דתניא: נאמר [ויקרא שם ב] **'איש איש כי יהיה זב', מזה תלמוד לומר 'איש, איש' — לרבות תינוק בן יום אחד שהוא מטמא בזיבה, דברי רבי יהודה.**

רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר — אין צריך לדרשה זאת לרבות קטן לזיבה. כי מקרא מפורש הוא בזיבה: **הרי הוא אומר:** [שם לג] **'והזב את זובו לזכר ולנקבה'. ודרשינן: 'לזכר' — כל שהוא זכר, בין שהוא גדול בין שהוא קטן. ולנקבה' — כל שהיא נקבה בין גדולה בין קטנה!**

האמור בזבה.

31. **רש"י** [בראש העמוד] ביאר שדם היוצא מפי האמה אינו מטמא "בזיבה". ומשמע שלולי המיעוט היה מטמא כזבה, וצריך ספירת שבעה נקיים, ואילו כאן נקט שאינו מטמא "בנדה", והיינו, שאין בו טומאת נדה של אשה שנמשכת ז' ימים, אך פשיטא שאינו טעון ספירה, כי אין זיבה בלא נדה.

ומסתבר שגם לעיל כוונתו שאינו זב מחמת זיבת הדם, וכן נקטו תוס' להלן [נו א ד"ה דם] שאינו נעשה זב בראיית אודם, ונמצא שמיעוט איש מאודם מלמד שאין בו אפילו טומאת זב של איש [ולא בא למעטו מטומאה באשה].

זוכה מבנדה, ולכך לא תנהג זכה בקטנות, שדין קל מגדולות.

אך החזו"א [ק"ט ח] ביאר כדרכו, שאין המיעוט בדיני נדה וזכה משום קולא בקטנה, אלא לפי שתכונתה שונה מגדולה. ונמצא, שהצריכותא היא, שזבה, כיון שטעונה ראייה אחרת מנדה, בהכרח תכונתה שונה. ואף שתכונת קטנה שייכת בנדה, לא תהא בה תכונת זכה, ואינה משום קולא בקטנה.

30. **הרשב"א** כתב, שלמסקנא זו נמצא, שהדרשה בעמוד א: תינות בת יום א' לנדתה מנין? תלמוד לומר "ואשה", אינה נדרשת מהפסוק "ואשה כי תהיה זכה" [טו יט] האמור בנדה, אלא מ"אשה כי יזוב דמה" [שם כה]

אם כן מה תלמוד לומר 'איש איש'? —
דברה תורה כלשון בני אדם!

ומקשה הגמרא: אלמא כי מרבי קרא כגון
"איש איש" לפי רבי יהודה, — בן יום אחד
מרבי!

[וגם רבי ישמעאל לא נחלק עליו בכך, אלא
שסבר שאין צורך לריבוי זה בזב].

ורמיניהו: נאמר לגבי בעל קרי [שם טז]
"ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע". ודנה
הברייתא: 'איש', אין לי אלא איש [גדול],
שנהיה בעל-קרי, קטן בן תשע שנים ויום
אחד מנין שנעשה בעל קרי? תלמוד לומר
'ואיש'! (32) ולמה לא נלמד שגם בן יום
אחד נעשה בעל קרי?

אמר רבא — הילכתא נינהו, ואסמכינהו
רבנן אקראי!

ומבררת הגמרא: הי הלכתא והי קרא?

אילימא: בן יום אחד המטמא בזיבה —
הלכתא. ובן תשעה שנים ויום אחד המטמא
בטומאת קרי — קרא.

לא יתכן, שהרי קרא סתמא כתיב, וכיון
שנכתבה ו' יתירה ב'ואיש', יש לרבות אפילו
בן יום אחד לטומאת קרי?!

אלא, בן ט' שנים ויום אחד המטמא בטומאת
קרי — הלכתא⁽³²⁾, ובן יום אחד המטמא
בטומאת זיבה — קרא!

מקשה הגמרא על תירוץ רבא: וכי מאחר
דהלכתא היא שבעל קרי נעשה רק בגיל
תשע, קרא 'ואיש' הנאמר בשכבת זרע ויש
בו ו' יתירה למה לי? והרי אין בפסוק זה
משמעות לרבות דוקא בן תשע שנים ומעלה.

32. המג"א [תנו ז] כתב, שקטן פחות מבן ט'
שראה קרי, טמא. והשיגו הדגול מרכבה
מסוגיין, ובאליהו רבה [ס"ק ט] הביא
שהראב"ן כתב, שבסוגיין מבואר שקטן בן יומו
מטמא בקרי. וראה נודע ביהודה [תנינא יוד
קלד] וברכי יוסף [שם] שתמהו בכך, [ויתכן
שכתבו כן רק לגבי אכילת חלה, והיא גזרה אטו
גדול הרואה ולכן גזרו רק כשראה].

ובברכי יוסף ובמי נפתוח [אמנה לז] ביארו
שכוונת סוגיין למעט רק שאין שכבת זרעו
מטמאה, אבל נעשה בעל קרי אפילו ראה בן
יומו, ודקדקו כן מלשון הרמב"ם [אבות
הטומאה ה ב] "אין שכבת זרע של קטן טמא עד
שיהא בן ט'", ומשמע שאינה מטמאה אחרים
אך הוא עצמו טמא.

32א. הרמב"ם [משכב ומושב א יב] כתב,

שראה ראשונה של זב דינה כשכבת זרע בין
בגדול ובין בקטן. והשיגו הראב"ד, ששכבת
זרע של קטן מבן ט' אינה מטמאה. וביאר
הצפנת פענח, שהרמב"ם סבר שקטן התמעט
משום שאינו ראוי להזריע, והוא דין בראית קרי
ולא בזיבה. ואילו הראב"ד סבר שהמיעוט מגלה
שאיין שכבת זרע שלו מטמאה, וכיון שראיה
ראשונה של זב דינה כשכבת זרע, היא אינה
מטמאה כלל.

ובפיה"מ [הקדמה לטהרות, וכלים א א] כתב
הרמב"ם שקטן מבן ט' שנים מטמא בשכבת זרע
מהכתוב "ואיש". ותמה המשנה למלך [משכב
ומושב א א], שהרי דינו נלמד מהלכתא ולא
מקרא. וביאר, ש"איש" ממעט קטן, וההלכתא
מלמדת שמגיל תשע נחשב איש לענין זה. אכן,
לדעת הרמב"ם הנ"ל שקטן אינו ראוי להזריע עד
גיל תשע, נמצא שאפשר לרבותו מ"ואיש"

שלש ראיות נפרדות של זיבה באותו יום הוא מטמא בזיבה כאילו ראה בשלשה ימים רצופים, וצריך לספור שבעה ימים נקיים.

אבל נקבות, דלא מטמאו בראיות כבימים, שרק אם ראו במשך שלשה ימים נפרדים [אבל רצופים] נעשות ככך זבות גדולות. אבל, אם ראו רק במשך יום או יומיים, ואפילו ראיות מרובות, אינן נטמאות בטומאת שבעה, אלא רק שומרות יום כנגד יום. אם כן, הוה אמינא **אימא לא** החמיר עליהן הכתוב לטמאותם אפילו בקטנותם. לפיכך צריך הפסוק להשמיענו שגם קטנות נטמאות בנידה ובזיבה⁽³⁴⁾.

מתרצת הגמרא: היתור נכתב כדי לדרוש את הפסוק, ודרשוהו **למעוטי אשה מלובן**, שאם תראה אשה זיבה לבנה היא אינה טמאה⁽³³⁾.

שואלת הגמרא: **למה לי למכתב בזכרים** 'איש איש' לרבות קטן בן יום אחד לזיבה, ולמה לי **למכתב בנקבות** 'ואשה' לרבות קטנה בת יום לנדה, ובת עשרה ימים לזיבה, והרי אפשר לרבות קטנים באחד מהם ונשמע לשניהם.

מבאר הגמרא: **צריכי. דאי כתב רחמנא בזכרים**, הוה אמינא שרק בהם החמיר הכתוב לטמאות אפילו קטנים **משום דמטמאו בראיות כבימים**, שאם ראה הזב

שם יראה שירוק בכלל דם אלא שהתמעט מ"ראיה", והיינו, שכל "מראה" נקרא דם, ומקל וחומר יכללו גם לבן.

ותוס' הרא"ש והר"ן הביאו תשובת רש"י, שהמיעוט בד' מיני דמים הוא לענין טומאת נדה, והנידון בסוגיין הוא לטמאותה טומאת ערב כראיית שכבת זרע באיש [אף שלא יתכן בה ראיית קרי]. וביאר החזו"א [שם], דהיינו, כנידון טומאת שכבת זרע אדומה באיש. ולכאורה תמוה, שבאשה היא טומאת מגע בבית הסתרים.

34. גם בשקלא וטריא זו ביאר החזו"א כנ"ל [בהערה 29], שלכאורה תמוה, הרי יש צורך לרבות קטן כדי שלא יתמעט מ"איש", ואילו פחות מבן ט' אינו בכלל הריבוי, כי אינו במציאות של ראיית קרי [כהרמב"ם], ובהכרח שקטן מתמעט רק מפני החילוק בין תכונותיו לתכונות הגדול, ואם יתרבה, גם בן יומו יכלל בריבוי.

ונמצא לפי זה, שגם חילוק ראיית נקבות שתלויה בימים, אינו משום קולא, אלא מפני חילוק תכונותיהן מהזכרים. ואם כך, גם ג' ראיות

[וכדלהלן הערה 34], ובהכרח שלמד כהתורה כהנים [זבים א-ח] שאין צורך בקרא למעט אשה מלובן, ונלמד מקל וחומר, ומשום כך פסק שלא כסוגיין.

33. **תוס' ד"ה למעוטי** הבינו שמיעטו שלא תהא בה טומאת נדה כשראתה לובן, ולכן הקשו, הרי רק ד' מיני דמים מטמאים ומיעטו שאר דמים [כדלעיל יט א]. ותירצו, שהוה אמינא ללמוד שהרואה לובן תטמא כנדה מאיש שמטמא בלובן, אף שאינו מטמא באודם.

ובפשטות, כוונתם היא, שרק שאר מיני אדמיות התמעטו, ולבן לא התמעט, ונמצא שהקל וחומר מחדש שגם לבן מטמא חוץ מד' מיני אדום, ועל כך סיימו ש"ואיש" הוא גילוי מילתא למעט אשה מלובן, ולחלק בין אשה לאיש. אולם המהרש"א ביאר, שהוה אמינא שהתורה גילתה שלובן הוא בכלל הדמים הטמאים, ונמצא שהקל וחומר אינו מחדש דם לבן אלא כוללו בד' מינים. והחזו"א [ק"ט ט] תמה, שהרי בתורה לא התפרשו המראות אלא נאמר "דם", ולובן אינו דם. אך המעיין בסוגיא

ואי כתב רחמנא בנקבות שנעשות נדות וזבות מקטנותן, הוה אמינא שרק בהם החמיר הכתוב משום דקמטמאוי אפילו באונס. אבל זכרים, דלא מטמאוי באונס [אם הזיבה נגרמה שלא מרצונם] אימא לא החמיר עליהן הכתוב לטמאם בזיבה בקטנותם. הילכך צריכא קרא ללמדנו בין בקטנים ובין בקטנות שגם הם נטמאים בזיבה כגדולים.

שנינו במשנה: הכותים מטמאין משכב תחתון בעליון.

דנה הגמרא: מאי 'משכב תחתון' — בעליון?

אילימא — דאי איכא עשרה מצעות, ויטיב עלייהו מלמעלה, מטמו להו כולם ואפילו התחתון.

פשיטא, דהא דרם להו, וכל אשר מתחתיו נחשב למדרס בין אם נוגע בו ובין לאו?!

אלא — שיחא תחתונו של בועל נדה [כמו הכותים], בעליונו של זב! [והיינו: שדרגת הטומאה של בועל הנדה תהיה טומאה קלה, שאפילו הדברים שמתחתיו כגון מושבו ומשכבו אינם מטמאים בטומאה חמורה כמו תחתונו של זב המטמא טומאה חמורה, אלא רק 'בעליונו של זב', והם דברים הנישאים על ידי הזב, מבלי שיגע בהם]⁽³⁵⁾.

מה עליונו של זב אינו מטמא אדם וכלים אלא רק אוכלין ומשקין — אף תחתונו של בועל נדה אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין!

ומבאר הגמרא את דין 'עליונו של זב': 'עליונו' — של זב' מנלן שהוא טמא רק טומאה קלה? דכתיב, [ויקרא טו י'] וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו [של הזב] יטמא!

מאי — 'תחתיו'?

דין נפרד מהיסט. וכן דעת הר"ש זבים [ה ב] והגר"א [שם ה י].

אך הרמב"ן פירש, שעליונו הוא מצע שעליו, וחידושו הוא שמטמא אפילו עשר מצעות שעליו, מה שאין כן בהיסט, שמטמא רק את התחתונה שנשאת על ידי הזב, והשאר הן היסט דהיסט, וטהורין. ובאמת, גם עליונו הוא מדין היסט, והוא רק גילוי שמטמא גם עשר מצעות. וכעין זה כתב ליישב בשיטת הרשב"ם, שבאמת עליונו מטמא מדין היסט, ונאמר בו פסוק נוסף כדי ללמד שאינו מטמא אדם וכלים באב הטומאה.

ובאופן נוסף כתב ליישב, שהיסט מטמא רק כשהזב לבדו מכריע את הטהור, אך כשההסט נעשה על ידי זב וטהור יחד, נטמא מדין עליונו

בג' ימים בזכרים אינו מדין ימים אלא מדין ראיות, כי תכונתם תלויה בראיות בלבד. וראה חידושי רבי אריה ליב [ח"ב יג].

35. תוס' [במשנה ד"ה תחתון] הביאו שרשב"ם פירש ש"עליונו" הוא דבר שהכריעו הזב כשהיה כנגדו בכף מאזניים. ותמהו, שהרי זהו היסט, ודינו נלמד להלן [מג א] מקרא אחר. ולכן ביארו, ש"עליונו" הוא בגד שמקצתו על הזב ומקצתו נגרר בארץ. ואין בו משום היסט, כי היסט הוא רק כשמסטו כולו.

ובתוס' הרא"ש כאן ביאר, שעליונו הוא באופן שמניח הזב את אצבעו תחת הנדבך, ועליו אוכלין ומשקין, שאינו מסיטן כלל. ונמצא, שדעת הכל שדין עליונו של זב הוא